

Mare de Déu dels Arcs (Santa Pau) (Catalunya Romànica)

Situació

Una vista exterior de l'església des del costat de migjorn. Hom hi pot notar el sobrealçament, que varià substancialment l'aspecte original de l'edifici.

J. M. MELCIÓ

Al terme de Santa Pau, a uns 2 km vers llevant de la vila, hi ha l'església de la Mare de Déu dels Arcs, potser la més antiga que hi hagué a la vall de Santa Pau. És en una vall afluent de capçalera del Set, la del torrent dels Arcs, que davalla de Puigsallançà, a la serra de Finestres.

Mapa: 295M781. Situació: 31TDG658658.

L'accés als Arcs es fa per la carretera de Santa Pau a Mieres. A 1,5 km després del primer poble hi ha el trencall a mà dreta i en 5 minuts hom arriba a l'església. (ANM-JVV)

Història

El santuari de la Mare de Déu dels Arcs fou construït, segons la llegenda, l'any 496, en el qual "fou trobada la seva imatge per una pastora del mas Planadavall, orientada pels bruels d'un brau, en una cova embardissada i oberta en la penya que tenia la forma d'uns arcs", com explica Lluís G. Constans.

Tanmateix, la seva existència no queda constatada documentalment fins el 878, quan, atenent la petició de l'abat Ansemund de Sant Esteve de Banyoles, el monarca Lluís el Tartamut li atorgà un precepte d'immunitat, en el qual s'esmenta "in Riudeazar cella Sanctae Mariae cum terminis suis" com a possessió del monestir de Banyoles, cel·la que tornà a aparèixer en la renovació de la immunitat concedida per Carles el Simple a l'abat Hacfred, el 916. Cal afegir, però, que el cenobi banyolí obtingué aquesta possessió mitjançant la incorporació del monestir de Sant Julià del Mont, feta ja l'any 878, el qual posseïa el "vilar de Rivadazer", segons figura en un precepte que li atorgà Carles el Calb l'any 866. Aquests fets portaren Ll. G. Constans a pensar que Santa Maria dels Arcs havia estat construïda entre els anys 866 i 877 per l'abat Rímila del Mont.

Fins el 1157 Santa Maria "de Archibus", que era parròquia de la vall de Santa Pau abans de l'any 1118, no torna a ésser documentada. En aquella data, l'església dels Arcs fou esmentada en la concessió que feren a Berenguer de Llers, bisbe de Girona, Ademar de Porqueres i Agnès, la seva muller, d'uns drets dominicals que rebien del veïnat.

Després de més de dos segles sense cap notícia, l'església de "Sancte Marie de Archibus" és citada en el Llibre verd del capítol de Girona del 1362. Posteriorment, l'any 1391, Hug, baró de Santa Pau, disposà en el seu testament que "nostro cors sie soterrat en la sglesia de madona Santa Maria dels archs de Santa Pau si dins lo dit bisbat de Gerona nos... morir". En cas de morir fora d'aquest bisbat i haver d'ésser el seu cos traslladat a l'església dels Arcs, deixà cinquanta lliures per tal que durant el viatge de les despulles molts preveres fessin misses i pregàries per la seva ànima i les de tots els difunts. A més, ordenà "que los dits marmessors nostros fassen fer de nostros bens una bella tomba de pedra de Beuda entallada en la qual sie feta nostra figura e semblança de cavaller armat si doncs aquella nos no fase fer en nostra vida e volem que en la dita sepultura sia feta altre figura a semblança de la dita nobla muller nostra si aqui empero sepultura elegira quant passara de aquesta vida e que en la dita sepultura sien fetas nostres armes e senyals e de la dita muller sera si aqui sepultura elegir volra la qual sepultura volem que sie posada prop l'altar de madona santa Maria des Archs en aquella part on se diu lo evangeli en lo pilar on es destat de nostres armes en la qual sepultura sie mesa la ossa nostra e de la dita noble muller nostra si volra. Item volem que sobra la dita nostra sepultura sie posada una bandera de cendal de nostre senyal o un scut o targa francesca ab nostro senyal".

Tanmateix, si les disposicions testamentàries, que hem vist fins ara, fetes pel baró de Santa Pau denoten una situació de favor vers Santa Maria dels Arcs, Hug posà els fonaments per a la seva

decadència en deixar deu mil sous barcelonesos al bisbe de Girona “ops de fer e edificar una bella e suficient sgleya quis fara sots lo castell de Santa Pau en lo loc es de l'alberes d'en Balps e la torra qui ha nom en Riera la qual sgleya sie començada tal e ab tal spay que per temps basti e puga eser sgleya parroquial...”, ja que la parròquia dels Arcs, d'una banda, havia quedat petita i, d'una altra, era massa allunyada del centre de la vila de Santa Pau.

El 15 de maig de 1427 un terratrèmol ensorrà el temple romànic de Santa Maria dels Arcs (“dictam parrochiale ecclesiam per terremotum collapsam et penitus demolitam”), fet que decidí el bisbe de Girona, Andreu Bertran, a traslladar, l'any 1428, la parròquia a l'església que s'estava acabant de construir a la vila de Santa Pau, també dedicada a la Mare de Déu, la qual fou consagrada dos anys més tard.

L'any 1441, Bernat de Pau, bisbe de Girona, inicià la reconstrucció del santuari dels Arcs, que es realitzà mitjançant les donacions dels fidels de la zona.

Durant els segles XVII i XVIII fou construïda una casa hostatgeria per a pelegrins al costat del santuari, per tal com els papes Urbà VIII i Innocent X, els anys 1644 i 1652 respectivament, havien atorgat indulgències per a tots aquells que visitessin Santa Maria dels Arcs.

Després d'un període, entre 1809 i 1814, en el qual el santuari serví de refugi als monjos de Sant Esteve de Banyoles, experimentà una llarga decadència motivada per la dispersió del seu patrimoni a causa de la llei de desamortització del 1836. Tanmateix, la devoció popular no abandonà el santuari de la Mare de Déu dels Arcs, com demostra el fet que, l'any 1887, hi arribessin més de 1 500 persones que havien sortit de romiatge des d'Olot.

El 1936, començada la guerra civil, aquest santuari marià fou víctima del foc. En l'incendi es perdé una majestat vestida i una imatge de la Mare de Déu del segle XIII, i també la major part del retaule plateresc que hi era venerat. (JFC)

Església

Una vista exterior de l'església des del costat de sud-est.
J. M. MELCIÓ

L'església de la Mare de Déu dels Arcs és un edifici d'una nau, coberta amb volta de canó, de perfil apuntat, reforçada per tres arcs torals, també apuntats, que arrenquen de sengles pilars adossats als murs perimetrals. Els dos arcs més propers a la capçalera i llurs pilars presenten un acusat ressalt.

La nau és capçada a llevant per un absis semicircular, molt malmès interiorment per les reformes barroques del temple que el convertiren en quadrat, retallant els murs, i actualment és en curs de restauració. A cada cantó de la nau, a tocar el plec que obre l'absis, s'obren els braços d'un transepte estret i baix, coberts amb voltes de canó, perpendiculars a la nau, que per la gran diferència d'alçades no arriben a interrompre el ritme dominant de l'espai de la nau, que conserva la impressió de nau única. A cada braç del transepte s'obre una absidiola semicircular encastada en el mur de llevant, sense acusar-se a l'exterior.

A cada tram de nau s'obren dues finestres de doble esqueixada, l'una a la façana de tramuntana i l'altra a la de migjorn, malmeses per ulls de bou posteriors, del mateix tipus que la que s'obre a la testera de tramuntana del transepte, i similar, probablement, a la que s'obria al centre de l'absis. És diferent la finestra oberta a la testera de migjorn del transepte, que exteriorment és ornamentada per una arquivolta de dovelles esculpides, i dues columnes amb capitells i àbacs esculpits.

A la façana de migjorn de la nau s'obre una porta estreta. La porta principal s'obre a la façana de ponent. Actualment aquesta porta presenta un correcte disseny de tipus barroc, que respon a la renovació de la porta original, que devia ésser probablement del tipus garrotxí, amb arquivoltes en gradació, ornades amb columnes, llinda i timpà, que era esculpit. Sobre aquesta mateixa façana de

ponent es dreça el campanar, una massissa espadanya de dos ulls, desfigurada pel sobrealçament de la nau, ambla construcció d'unes golfes, que també abasten l'absis.

Vista de l'interior de l'església amb la capçalera. E. PABLO

El ràfec original de la nau –visible sota el mur de les golfes– és format per un fris continu de mènsules que suporten una senzilla motllura, que es repeteix, sense mènsules, a les cobertes dels braços del transsepte. Per contra, el ràfec del semicilindre absidal presenta una ornamentació més complexa, formada per una motllura de cavet, un fris en dents de serra i un fris continu d'arcuacions llombardes, formades per un sol bloc de pedra, i suportades per mènsules, algunes d'elles esculpides.

L'aparell de l'església, incloses les voltes, és de carreus ben tallats i polits, disposats en filades molt uniformes i formats per pedra sorrenca, la qual cosa provoca notables diferències en els paraments, a causa del diferent grau d'erosió segons l'orientació que presenten els carreus.

La tipologia del santuari dels Arcs representa un assaig de monumentalitat força singular en el context garrotxí, on no hi ha paral·lelismes a la presència del transsepte amb absidioles encastades. Aquesta tipologia té el seu exemple més monumental, a casa nostra, a la catedral de la Seu d'Urgell o a Santa Maria de Cornellà de Conflent, però més a prop de la Garrotxa trobem l'exemple de l'església de la canònica de Santa Maria de Serrabona, amb una solució pròpia, però més desenvolupada, que la del transsepte dels Arcs de Santa Pau, que no deixa d'ésser una obra insegura, en la qual les possibilitats del tipus són aplicades amb una notable timidesa, malgrat la clara voluntat monumental que inspirà els seus autors.

Pel que respecta a la datació, és evident que ens trobem davant un edifici de la plenitud del segle XII, o potser de la fi d'aquest segle, en el qual apareix un reflex de les principals característiques de les tecnologies del seu moment, i l'aplicació d'elements, com les arcuacions absidals, ja molt evolucionades. (JAA-ANM)

Escultura

Escultura sobre pedra en general

Un detall de l'arc de la finestra oberta al mur de migjorn, amb les dovelles de l'arc decorades.

J. M. MELCIÓ

Al mur de migjorn del santuari de la Mare de Déu dels Arcs hi ha una finestra que té la llinda a 3,30 m del terra actual, amb una presència important de decoració esculpida.

Segons que sembla, aquesta finestra originàriament era al centre de l'absis, lloc des d'on fou llevada al segle XVIII, quan fou feta una obertura més espaiosa per tal d'instal·lar-hi el cambril de la Mare de Déu. En aquella ocasió fou col·locada al seu emplaçament actual, on, evidentment, no lliga amb la seva pariona del costat de tramuntana.

La seva estructura és molt senzilla. És constituïda per un arc de mig punt format per tres dovelles –amb una longitud d'uns 30 cm– que arrenca de sengles impostes. L'amplada de la finestra és d'uns 115 cm. Possiblement hi devia haver l'arquivolta corresponent a l'intradós de l'arc, que avui és buit, la qual no s'ha conservat. Dues columnes llises –amb un fust de 80 cm aproximadament– coronades per capitells –amb uns 30 cm d'alçada– completen l'estructura d'aquesta finestra.

L'estat de conservació de la peça no és gaire bo. Les dovelles que formen l'arc –amb una gran profusió de decoració– són en una bona part fragmentades i erosionades. Les impostes sobre els

capitells són escapçades; així mateix també s'ha escrostonat el fust i la base de les columnes. Malgrat tot això, encara hi és visible un important treball de l'escultura.

Les dovelles són disposades irregularment, fins al punt que, com diu Ramon Grabolosa, "llur col·locació fa pensar que foren aprofitades d'un altre edifici o bé que en esculpir-les van calcular l'arc erròniament"(*).

La seva temàtica és resolta amb elements geomètrics o formes vegetals estilitzades. En algun cas —tercera dovella partint de la dreta de l'arc— sembla distingir-se la representació de dues figures sota un arc. Malgrat això, domina l'element geomètric. Observem almenys en cinc dovelles la representació d'una flor, radialment inscrites en un cercle; en dues de les dovelles de fet només s'insinua la representació d'aquest motiu. La dovella que correspon a la clau —una mica descentrada, però— presenta un motiu ornamental que sembla insinuar la representació d'una cara, amb uns traços molt esquemàtics: se n'endevinen els trets facials i té una boca molt grossa i barba.

Les impostes són decorades amb uns motius vegetals de fulles. A la de l'esquerra és més clar un treball en baix relleu de fulles amb uns nervis ben marcats.

Els capitells presenten una decoració figurada. El mal estat actual de conservació fa difícil, però, la lectura de les figures i els motius representats; aquelles apareixen molt fragmentades i erosionades.

Finestra oberta al mur de migjorn de l'església, bellament ornamentada amb una columna per banda. A la dreta, un detall del capitell i la imposta corresponent del costat esquerra segons la visió de l'espectador.

J. M. MELCIÓ

Al capitell de mà dreta s'endevinen els caps de tres figures. Dues d'elles conserven una part del cos —sobretot les situades a l'angle—. Sembla que es tracta de la representació d'uns àngels, les ales dels quals segueixen una composició simètrica. El capitell de mà esquerra, encara més malmès, conserva rastres de la seva figuració a les tres cares.

El collarí sembla que també era treballat.

El caire de l'intradós de l'arc és resseguit per una motllura de secció circular, que imita una mena de soga i que té una funció estrictament ornamental. Aquest motiu apareix sovint a la comarca, tant en la decoració d'altres finestres —Sant Miquel de la Miana—, com en la superfície de moltes piques baptismals.

A l'intradós d'aquest mateix arc hi ha repartits diversos motius ornamentals. Podem fer ressaltar la presència de tres cercles, en un dels quals —el del centre— s'inscriuen motius florals radials; en un altre —el de la dreta— hi ha la representació d'un animal, un quadrúpede. És un treball matusser, d'un relleu molt pla. Als muntants —sobretot al de mà dreta—, hi ha uns cercles en espiral, motius amb forma d'estel i flors amb els pètals ben marcats.

Cal destacar la riquesa decorativa d'aquesta finestra, entesa com una portada. Aquesta "tendència decorativista"(*), que trobem també, per exemple, a la finestra de l'absis de l'església de Sant Salvador de Bianya, pren una gran importància al segle XII. d'altra banda, podem destacar que l'església dels Arcs no concentra la decoració només a la portalada sinó també a les finestres i a la cornisa de l'edifici.

La decoració esculpida que hi ha a la finestra del santuari de la Mare de Déu dels Arcs és testimoni d'un treball clarament rústic i arcaïtzant. Presenta paral·lelismes amb el capitell núm. 80 del Museu d'Art de Girona procedent del claustre de Santa Maria de Cervià de Ter pel que fa a l'ús del trepatge i al tipus de cara(*). El personatge en aquest cas també és presentat frontalment, el cap

de mida considerable i de forma circular amb gests simètrics. Tècnicament la decoració de la finestra dels Arcs és inferior però s'inclou dins aquesta tendència estilística.

D'acord amb les comparacions estilístiques hom pot pensar amb una datació que estaria ja, potser, dintre el segle XIII. (ISB)

Escultura de la cornisa

El santuari de la Mare de Déu dels Arcs té una cornisa ornamentada al mur de migjorn, on hi ha oberta la finestra. Les pedres, molt desgastades i malmeses, han estat decorades amb motius vegetals i florals.

De dreta a esquerra hom hi pot veure la representació d'unes estries, de dos caps de monstre — molt insinuats— que tenen la boca grossa i el nas molt aixafat, d'un fris de feixos, de temes vegetals (fulles amb unes formes circulars, partides i amb els nervis ben marcats, que imiten les palmetes), d'altres motius vegetals (fulles més estilitzades), de la representació possiblement de dos caps, que hom endevina per llur forma circular, etc.

És un treball de relleu pla, molt elemental, esquemàtic, amb una certa expressivitat i sempre amb una funció només ornamental. (ISB)

Escultura de l'absis

Un detall del mur exterior de l'absis amb el fris de dents de serra que el corona, sobre unes arcuacions cegues, les quals se sostenen damunt unes petites mènsules decorades.

J. BOLÒS

A l'absis del santuari de la Mare de Déu dels Arcs hi ha una cornisa formada per unes mènsules decorades, que suporten unes arcuacions damunt les quals hi ha una banda decorada amb dents de serra.

Les mènsules són decorades amb temes ornamentals i florals. La mènsula que presenta el motiu floral és molt semblant a la que reproduïx aquest motiu a la finestra del mur de migjorn: uns pètals disposats radialment són emmarcats per un cercle, d'altres d'aquestes mènsules representen motius ornamentals; la resta són llises.

És una decoració força austera, amb un baix relleu o relleu molt pla, que contribueix a augmentar la sensació de riquesa ornamental del conjunt de l'edifici, que reflecteix el corrent decorativista de l'escultura d'aquest moment —el segle XII— en aquesta comarca i també al Conflent, al Vallespir, al Rosselló, a l'Empordà, etc. (ISB)

Pica

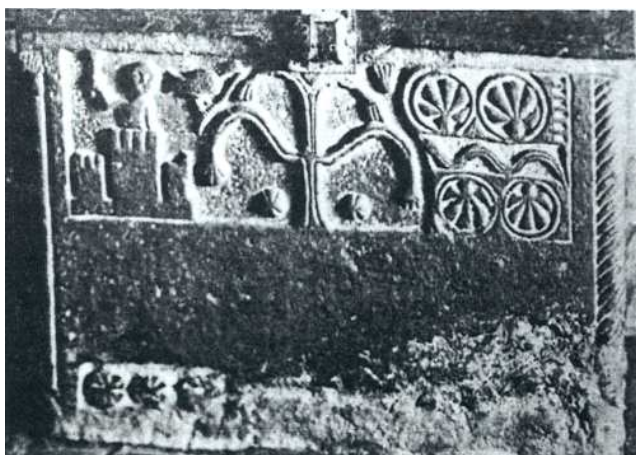

Foto antiga de la pica que fou destruïda l'any 1936.

A. NOGUERA

B.

Tot i que fou destruïda l'any 1936, l'any 1950 hom pogué recuperar alguns fragments d'una interessant pica baptismal procedent de l'església de Santa Maria dels Arcs, de la qual també ens han pervingut algunes fotografies.

Aquesta peça tenia una forma rectangular que, si bé no és desconeguda en piques d'altres comarques pirinenques, no és gaire usual. La seva forma va fer pensar a Miquel Oliva i Prat que aquesta pica no fos baptismal sinó que fos destinada als sants olis.

De fet, els darrers anys abans del 1936 era utilitzada com a contenidor dels sants olis. Contràriament, Josep Puig i Cadafalch parla d'una pica baptismal que té, però, una forma peculiar.

Els motius decoratius que hi havia a la cara exterior de la pica també eren força interessants, especialment el d'una de les cares. d'acord amb el que ha arribat fins a nosaltres, almenys una de les cares frontals presentava una decoració en tres registres. El registre superior tenia diversos motius figuratius i ornamentals. Al caire de la cara presentava un motiu longitudinal en forma de soga que fa de nexa d'unió amb les cares laterals.

A la cara lateral, d'acord amb les fotografies conservades, hi havia diversos motius decoratius amb alt relleu que combinaven quatre motius florals de cinc pètals cada un, emmarcats amb doble cercle. Per sota el resseguia un fris format per una retícula de quadrats. La resta de la superfície, tota la part inferior de la cara, és llisa.

La iconografia és concentrada, però, a la cara frontal de la peça. Deixant de banda els motius ornamentals florals del registre inferior dels quals només són visibles tres (la resta era ja malmesa abans de l'any 1936), cal assenyalar especialment la decoració en baix relleu de tres motius figuratius situats al registre superior.

El motiu central és un arbre, el tronc del qual fa d'eix de simetria del conjunt. A la banda dreta de l'arbre hi ha una serp i quatre motius florals semblants als que apareixen a la cara lateral. A mà esquerra de l'arbre hi havia representada una fortificació damunt la qual apareixia una figura humana que sacsejava un objecte.

Tota la composició s'organitzava entorn de l'arbre de la vida. Era una al·lusió clara al Paradís abans del pecat original (Gèn. 2,9). A mà dreta era representada la serp com a símbol del pecat i de la mort. Representava el caos i el desordre del món. A mà esquerra de l'arbre hi havia representat un ocell. l'ocell ha estat sempre un signe d'ordre espiritual; en aquest cas hom pot pensar que aquesta imatge podia ésser un colom, l'Esperit Sant, contraposat al pecat. És el símbol de la gràcia del baptisme i del perdó (Ac. 2, 38). És també la representació de l'ànima, alè de vida (Gèn. 2, 7).

Aquesta iconografia feia una referència clara al sagrament del baptisme, fet que permet d'aclarir la funció d'aquesta peça litúrgica.

Les imatges de l'arbre de la vida i de l'aigua es refereixen, segons l'Apocalipsi de Sant Joan, a la plenitud de salvació de què gaudeixen els habitants de la ciutat de Déu: "Feliços els qui es renten els vestits, perquè puguin tenir dret sobre l'arbre de la vida i puguin entrar per les portes a la ciutat" (Ap. 22, 14).

Aquest text permet d'identificar la representació, a mà esquerra, d'un castell o fortificació. És una imatge que simbolitza la ciutat de Déu, la Jerusalem Celestial (Ap. 22, 1-2).

És més difícil d'identificar la figura que apareix a la part superior d'aquest castell. El salm 48 pot donar una interpretació possible, com a himne dedicat a la Glòria de Jerusalem: "Déu sobresurt com un castell enmig dels seus merlets" (48,4).

També podria en aquest cas fer referència a Déu que crida aquells qui són plens de gràcia al seu regne. Només els batejats poden entrar-hi.: "T'ho ben asseguro: qui no neix de l'aigua i de l'Esperit no pot entrar al Regne del Cel" (Jo 3, 5).

És la imatge de Déu poderós que enalteix al ciutat que ell ha escollit. Mitjançant el sagrament del baptisme l'home condemnat pel pecat pot salvar-se: "El qui creurà i serà batejat se salvarà, però el qui no creurà es condemnarà" (Mc 16, 16).

El poder docent és clar: la representació de la serp a la dreta de l'arbre de la vida avisa del constant perill del pecat que tempta l'home.

L'Apocalipsi insisteix en la idea de la salvació després de la destrucció de la serp i del diable (12, 10).

Més difícil és interpretar l'objecte que aquest personatge de damunt el castell –que hem identificat entre d'altres possibilitats com la representació de Déu– porta a la mà. Podria tractar-se de la representació d'una trompeta que crida els qui es troben en gràcia: "...en un instant, en un cluc d'ulls, el so de l'última trompeta sonarà i els morts ressuscitaran incorruptibles i nosaltres serem transformats..." (I Cor 15, 52).

En aquest sentit Sant Pau, en la Primera carta als Corintis, fa referència a l'home que, com a ésser llançat a la vida efímera, és lliure d'acceptar la interpel·lació de Déu –l'Esperit– que li ofereix la possibilitat d'una nova existència. El pecat consisteix a refusar el do de Déu, la gràcia, a través del

baptisme (I Cor 15, 4258). Tanmateix podria fer referència també al capítol 21 de l'Apocalipsi de Sant Joan: "El qui em parlava tenia una cana d'or per a amidar la ciutat..." (Ap 21, 15).

Malgrat que sigui segurament una representació amb un clar contingut religiós, tampoc no podem oblidar la importància que tenia la institució de "via fora" o del sometent en la vida quotidiana de la societat civil: "La col·laboració de la població en el manteniment de l'ordre públic es materialitzava en l'obligació general de tots els homes hàbils d'acórrer armats a les convocatòries de l'autoritat competent per tal de repel·lir, perseguir i capturar els malfactors. La manera de fer aquesta convocatòria amb crits de "via fora" o "via fors" i repics de campana donaren nom a la institució".(*)

En aquest cas, doncs, la representació seria de tipus civil i militar. Com hem dit, però, cal pensar més aviat en qualsevol de les possibilitats descrites anteriorment i, en qualsevol cas, en una clara al·lusió a la salvació mitjançant la gràcia del baptisme.

Finalment, com podem veure en alguna representació dels segles XVI-XVII, podria ésser també la representació de Crist que avisa amb el so de la campana els homes del perill del pecat, bé que aquest significat l'hem d'assumir amb reserves, tenint-ne en compte la datació.

Cal subratllar la riquesa d'iconografia que presenta la decoració d'aquesta pica. Això contrasta amb el treball auster amb el qual han estat tractats els temes. Dintre encara de la tradició romànica podem datar aquesta pica a partir del final del segle XII. (ISB)

Crist

Al santuari de la Mare de Déu dels Arcs era guardada i venerada una imatge de majestat vestida, de talla sobre fusta policromada, però fou destruïda l'any 1936. En alguns llocs l'hem vista també anomenada "majestat dels Arcs", i no en coneixem les mides.

No tinguérem l'avinentsa de veure-la directament, i malauradament no en podem apreciar ara altres aspectes que els que es dedueixen de la fotografia reproduïda, que és d'Adolf Mas i de l'any 1916, o bé d'altres de molt semblants, com la de G. Roig de l'any 1911.

També en tenim algunes descripcions, com les de César August Torras, Jubias i Gaiter, Francesc Monsalvatje (la més antiga), i sobretot la de Miquel Juanola i Benet, que recull Ramon Grabolosa, i que a més d'orientar-nos sobre les seves dimensions, "no tan gran com la de Beget, de casi dos metres, però tampoc tan petita com la de Sant Joan les Fonts", la descriu com una imatge "toscamment tallada en fusta. Faç simplicíssima, apacible, serena, malgrat el trànsit suprem. Nas triangular, molt destacat. Celles arquejades i estretes fins als polsos. Cabell laci, bigoti i barba; els ulls i la boca tancats. Braços horitzontals i vestit fins als peus amb túnica cenyida al cos amb un cordó. Aureolat rústicament i clavat a la creu amb quatre claus, que li ferien mans i peus".

Era una imatge perfectament conservada, però molt contradictòria. Les seves qualitats i els seus defectes es barregen contradient-se incomprensiblement, i s'arriba a la conclusió que era una talla molt perjudicada per la policromia, però que això no era cap excusa vàlida per a encobrir totes les deficiències que mostra la imatge.

D'aparença molt rústica, la primera impressió que causa és la d'una majestat decadent i de poca qualitat; impressió desagradable que queda molt modificada en examinar-la amb més atenció. Evidentment, no podem ni tan sols comparar-la amb les majestats del Taller de Ripoll, però té més valors dels que sembla, aparentment amagats sota el gruix de pasta i de repintats, el darrer dels quals, barroer i desafortunat, ni tan sols s'adapta al relleu escultòric, i ja fou blasmat per Monsalvatje l'any 1891.

Cal, en primer lloc, prescindir de l'aureola en forma de plat pla col·locat horitzontalment damunt el cap, i que és una niciesa situada al límit de la incomprensió de qualsevol cosa que pugui derivar-se de la idea d'una aureola, que simbolitza la lluminosa resplendor de la santedat.

Pel seu posat és una autèntica majestat triomfant, però té l'expressió dolorosa; suprimida la corona d'espines, la sang del front no té cap justificació i podria ésser un error de la pintura, però d'altra banda té els ulls closos i tan junts a les celles que no gosem imaginar-nos-els oberts, com caldria i com possiblement devien ser.

La boca, molt perjudicada per l'ombra del relleu del bigoti, que la policromia no recull, és bellament dibuixada i expressiva; però el nas és un volum informe, gros i barroer, i té l'orella dreta molt més enlaire que l'altra, sense cap aparent justificació, ja que la cara no és gens deformada, ni voluntàriament ni casualment. El cos, en canvi, té una marcada inclinació,

accentuada per la posició del cap, que té el jaient invers, i dóna al conjunt un lleugeríssim moviment, molt reeixit, perquè li lleva encarcament sense prendre-li gens de dignitat.

El cabell i la barba, que sempre són els més perjudicats pels empastaments i els repintats, semblen bastant mediocres, molt lluny de l'antiga estilització i sense el ratllat fi imitant el pèl. però també semblen empastifats i, evidentment, molt mal pintats.

Les mans són d'una extrema simplicitat, però ben tallades (semblants a les mans de la majestat de Mogrony), i els peus són acurats, marcant els turmells i les ungles dels dits, exageradament llargs. Ambdós peus són molt més separats del que és normal, però, en canvi, són perfectament centrats, referent a cada un dels dos volums que formen els plecs de la túnica i que queden indicats pels sectors rectes de la vora inferior.

Aquests plecs constitueixen un dels aspectes més remarcables i més ben realitzats d'aquesta imatge. Contrastant amb la part superior, que és totalment llisa, la túnica cau, de cintura en avall, formant tres grups de plecs (al centre i als dos costats), que acaben a la vora fent les mateixes ondulacions en ziga-zaga que trobem, més deficientes, a la majestat de Mogrony i també, però molt més perfectes, a la majestat de Caldes; cal destacar que a la imatge de Santa Pau aquestes ondulacions no són curvilínies, sinó que conserven el trencat rectilini, com a la de Caldes i, en definitiva, com a l'estatuària grega, d'on provenen indiscutiblement aquestes formes.

I, damunt aquests plecs, tan correctes i de sabor tan clàssic, anotem la darrera incongruència: la corretja que cenyeix la túnica és prima, lletja i matussera, amb doble caient de tires paral·leles, però descentrades i tortes, eixides d'un doble nus imprecís, i com realitzada per obligació i a desgrat.

Manuel Trens la considera del segle XIV, però no comprenem el motiu que l'indueix a traspasar la barrera històrica del gòtic, i creiem que és més raonable l'atribució al segle XIII, que hem vist acceptada generalment. (RBP)

Bibliografia

Bibliografia general

Francesc Monsalvatje i Fossas: Noticias históricas..., vols. III, XIII i XVI, Imprenta y Librería de Juan Bonet, Olot 1889-1919.

Ramon d'Abadal i de Vinyals: Catalunya carolíngia, vol. II, la. part, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1926-50, pàgs. 60 i 63.

Lluís G. Constans i Serrat: Girona, bisbat marià, Barcelona 1954, pàgs. 143-146.

Josep Murlà i Giralt: Guia del romànic de la Garrotxa, Olot 1983, pàg. 14 (JFC)

Bibliografia sobre l'església

Antoni Noguera i Massa: Santa Maria dels Arcs y la orden del Cister, "Pyrene", segona època, pàg. 139-142.

Bibliografia sobre la pica

Josep Puig i Cadafalch, Antoni de Falguera i Sivilla i Josep Goday i Casals: l'arquitectura romànica a Catalunya, vol. III, II (Els segles XII i XIII), Barcelona 1918, pàg. 540, fig. 748.

Miquel Oliva i Prat: La Villa de Santa Pau (Gerona). Conjunto históricoartístico, VII, "Revista de Gerona", núm. 54, 1971, pàgs. 17-28; núm. 55, pàg. 34, foto pàg. 20.

Bibliografia sobre el crist

Francesc Monsalvatje i Fossas: Santa Pau, dins Noticias históricas..., vol. III, Olot 1891, pàgs. 153, 155-157.

Cèsar August Torras: Pirineu català. Guia itinerari. VI. La comarca d'Olot, Barcelona 1910, pàg. 120.

Joan Subias i Galter: El arte popular en España, Barcelona 1948, fig. 435 i pàg. 507.

Miquel Juanola i Benet: Historia y tradición del santuario de Ntra. Sra. dels Arcs, Santa Pau 1950, pàgs. 79-81.

Miquel Juanola i Benet: La majestat dels Arcs, "Pyrene", núm. 29, any III, Olot, agost 1951, pàgs. 916-919.

Manuel Trens i Ribas: Les majestats catalanes, dins Monumenta Cataloniae, Barcelona 1967, vol. XIII, pàg. 147 i lám. 52.

Ramon Grabolosa i Puig-Redon: Santa Pau i la seva baronia, "Biblioteca excursionista", vol. II, Col·lecció de monografies locals, pàg. 181 i ss.

Rafael Bastardes i Parera: Les talles romàniques del Sant Crist a Catalunya, Artstudi Edicions, col·l. Art Romànic, núm. 9, Barcelona 1978, pàgs. 173-176.

IMATGES ACTUALS

Mare de Déu dels Arcs

Interior església avui

MAJESTAT

Desapareguda el 1936, Miquel Juanola Benet diu:
Simplíssima, *apacible*, serena, toscament tallada...
Avui hi ha un rèplica a Santa Maria de Santa Pau.

